

FORMAREA TRĂSĂTURILOR MORALE LA VÂRSTA PREȘCOLARĂ

Larisa POSTICĂ, doctorandă

Universitatea de Stat din Tiraspol

Rezumat. Vârsta preșcolară constituie etapa în care copilul începe să înțeleagă realitatea înconjurătoare. Eficiența educației morale este nuanțată de formarea trăsăturilor morale ale copilului preșcolar. Fiecare trăsătură de caracter se formează și creează comportamentul moral cerut și acceptat de societate prin metodele educației morale. Cele mai importante metode folosite pentru educarea calităților morale ale copiilor de vârstă preșcolară sunt: *exemplul, convingerea, aprobarea și dezaprobarea etc.*

Cuvinte-cheie: educație morală, calități morale, preșcolar, metode de educație morală.

Summary. Preschool age is the stage in which the child begins to understand the surrounding reality. The efficiency of moral education is nuanced by the formation of the moral traits of the preschool child. Each character trait is formed and creates the moral behavior required and accepted by society through the methods of moral education. The most important methods used to educate the moral qualities of preschool children are: example, persuasion, approval and disapproval.

Keywords: moral education, moral qualities, preschool, methods of moral education.

Educația morală reprezintă dimensiunea internă a activității de formare/dezvoltare a personalității care vizează „ceea ce este mai profund și mai accentuat subiectiv în ființa umană”. Procesul de dezvoltare a personalității are la bază un sistem de schimbări biogenetice, psihice și socio-educaționale, fiind determinat de toți factorii educaționali: familie, grădiniță, școală, mass-media etc.

Vârsta preșcolară constituie etapa în care copilul începe să înțeleagă realitatea înconjurătoare, începe să conștientizeze opiniile celor din jurul lui și să aprecieze faptele și să desteste greșelile. În opinia lui J. Monteil e bine de familiarizat copilul cu sensul unor noțiuni ca: bine – rău; permis– interzis, minciună – sinceritate; drept – nedrept; cinstit – necinstit, ceea ce reprezintă temelia unei conduite morale reale, la care accede copilul în dezvoltarea sa [3].

În baza acestor noțiuni se formează trăsăturile morale, care reprezintă însușiri sufletești ale unei persoane. Ele pot fi pozitive sau negative. Trăsăturile pozitive de caracter, asemănător deprinderilor și obișnuințelor, se formează în și prin activitate. Odată însă stabilizate devin componente intrinseci ale conduitei morale, imprimându-i acesteia un sens ce se află în concordanță cu imperativele moralei sociale.

În același timp, *trăsăturile pozitive de caracter* nu sunt legate de o situație concretă, fiind mult mai elastice decât deprinderile și obișnuințele, se manifestă într-o multitudine de situații, păstrându-și, în același timp, notele esențiale de constantă și stabilitate.

În opinia lui I. Nicola „trăsăturile pozitive de caracter se formează în procesul interacțiunii omului cu mediul social, interacțiune ce se manifestă în mod obiectiv, omul fiind antrenat într-o rețea complexă de relații sociale, ca membru al diverselor comunități

(familiară, școlară, de muncă etc.) în care își exprimă, într-un fel sau altul, atitudinea. Ea poate fi pozitivă sau negativă” [4, p. 220].

Acțiunile educative pe care educatorul le întreprinde urmăresc cu precădere formarea și stabilizarea *trăsăturilor pozitive*, prevenirea și înlăturarea celor *negative* atunci când constată că și copiii se află în fața unor alternative sau manifestă unele carențe în comportamentul lor.

Educatorea, în strânsă legătură cu familia, școala, comunitatea, poate și trebuie să intervină în formarea caracterului copiilor, în punerea bazelor trăsăturilor pozitive ale acestuia, realizând următoarele finalități:

- asigurarea dezvoltării normale și depline a copilului-preșcolar, valorificând potențialul fizic și psihic al acestuia, ținând seama de ritmul propriu al copilului, de nevoile sale afective și de activitatea sa fundamentală, jocul;
- îmbogățirea capacității copilului preșcolar de a intra în relație cu ceilalți copii și cu adulții, de a interacționa cu mediul, de a-l stăpâni prin explorări, exerciții, încercări, experimentări;
- descoperirea de către copil a propriei identități și formarea unei imagini de sine pozitive;
- sprijinirea copilului preșcolar pentru a dobândi cunoștințe, capacități și atitudini necesare activității viitoare în școală, precum și vieții sale ulterioare în societate.

Anume realizarea finalităților contribuie la formarea calităților morale.

Tabelul 1. Calități morale

Calități morale	Metode și procedee	Texte literare
Curajul	<ul style="list-style-type: none"> • conversația • explicația • dialog moral, • dezbateri morală, • povestire morală 	<ul style="list-style-type: none"> • „Punguța cu doi bani”
Sinceritatea	<ul style="list-style-type: none"> • <i>convorbirea morală</i> • convingerea morală • rugămintea 	<ul style="list-style-type: none"> • „Scufița Roșie”
Cinstea	<ul style="list-style-type: none"> • explicația • aprobarea • acordul 	<ul style="list-style-type: none"> • „Capra cu trei iezi” • „Găinușa cea harnică”
Modestia	<ul style="list-style-type: none"> • exemplul • convorbirea morală • povața 	<ul style="list-style-type: none"> • „Cei trei purceluși” • „Cenușăreasa”
Munca	<ul style="list-style-type: none"> • exercițiul • lauda 	<ul style="list-style-type: none"> • „Fata babei și fata moșneagului”

Aceste trăsături morale se educă prin diverse texte literare și diverse activități și au la bază cuvântul generic „educație”.

- Educarea curajului constă în formarea atitudinii dârze în fața dificultăților, în formarea dorinței și a capacității de a le învinge, precum și în stăpânirea emoțiilor de frică.
- Educarea sincerității - cultivarea dragostei de adevăr, formarea obișnuinței de a spune în orice împrejurare numai adevărul.
- Educarea cinstei - trăsătură pozitivă care este orientată spre respectarea regulilor de comportare, a corectitudinii în relațiile cu cei din jur, formarea atitudinii de respect față de ceilalți;
- Educarea modestiei - copiii vor fi deprinși de mici să manifeste grijă față de alții, să nu atragă prea mult atenția asupra lor, să-și formeze spiritul critic și autocritic, posibilitatea de a-și analiza singuri roadele muncii;
- Munca activează procesele intelectuale, contribuie la dezvoltarea lor. Influența pe care o are munca în formarea voinței și a unor trăsături de caracter: *perseverența, spiritul de independență, inițiativa, stăpânirea de sine, hărnicia, conștiinciozitatea etc.*

Cele mai importante metode folosite pentru educarea calităților morale ale copiilor de vârstă preșcolară sunt: exemplul, convingerea, aprobarea și dezaprobarea.

Exemplul reprezintă cea mai directă cale de influențare a copilului preșcolar și se bazează pe însușirea unor modele ce întruchipează fapte și acțiuni morale. Baza psihologică a exemplului o constituie, pe de o parte, efectul sugestiv al comportamentului celor din jur, iar pe de altă parte, tendința spre imitație proprie omului, în general, și copilului, în special. Se imită, de obicei, ceea ce corespunde, la un moment dat, preocupărilor, dorințelor și aspirațiilor copilului. Cum este și firesc, această reluare îmbracă o serie de nuanțe, în funcție de personalitatea celui care preia exemplul, cât și de situația în care acționează [6].

Exercițiul are o pondere mare asupra copiilor și influențează, în primul rând, asupra comportării. Cel mai des utilizat este *exercițiul moral*, bazat pe două tipuri de procedee: procedee externe (ordine, dispoziție, îndemn, avertisment, apel, sugestie, lămurire, încurajare, stimulare prin recompense); procedee interne (exersarea prin procedee de autoevaluare morală);

Metoda convingerii este folosită de educatoare pentru a-i ajuta pe copii să-și lămurească sensul și importanța faptelor săvârșite de ei sau de alții, să distingă ceea ce este bun de ceea ce este rău, și treptat să-și formeze priceperea de a aprecia aceste fapte din punctul de vedere al normelor și al regulilor moralei.

Aprobarea constă în recunoașterea și aprecierea conduitei copiilor, a rezultatelor muncii și comportării lor. În textele literare copiii își manifestă aprobarea față de personajele îndrăgite.

Dezaprobarea constă în aprecierea negativă a anumitor fapte, comportări ale copilului, care nu sunt în concordanță cu normele sau regulile stabilite. În anumite cazuri, dezaprobarea poate să ia forma de constrângere. Copiii își exprimă dezaprobarea față de personajele negative.

Acordul constă în acceptarea unor acțiuni, propuneri, a rezultatelor. Prin procedeul respectiv se exprimă mulțumirea față de respectarea și îndeplinirea cerințelor pe care le-am adresat copiilor. Acordul se poate exprima prin zâmbet, un gest apreciativ sau cuvinte de tipul: *sunt mulțumit, ești bravo, ai procedat corect etc.*

Lauda este un procedeu verbal de apreciere, care se poate realiza individual sau în fața semenilor în scopul evidențierii, popularizării faptei demne de urmat. Această ultimă alternativă poate consta în sublinierea faptelor săvârșite și recomandarea lor pentru a fi urmate.

Explicația morală. Cu ajutorul acesteia putem dezvălui conținutul, sensul și necesitatea respectării unei valori, norme sau reguli morale. Realizată cu ajutorul limbajului, ea implică două funcții principale: informativă și stimulativă. Prima constă în conștientizarea sensului unei cerințe morale externe, relevându-i note definitorii sau îmbogățindu-i conținutul cu noi aspecte. Aceeași conștientizare se produce și în funcție de experiența copilului, *explicația* folosindu-se cu precădere atunci când aceasta este mai redusă sau inexistentă, ea având menirea să conducă la recunoașterea și înțelegerea adevărului moral. Cea de-a doua funcție, *stimulativă*, constă în suscitarea componentei afective, datorită forței argumentative a limbajului ca instrument de comunicare. Atunci când argumentarea verbală este întregită cu materiale și fapte concrete, funcția stimulativă a explicației se amplifică [5].

Povața este metoda ce se bazează pe valorificarea experienței morale a omului, sedimentată în proverbe, cugetări, maxime etc., în vederea formării conștiinței morale a copiilor. Dacă în majoritatea metodelor mesajul educativ vine de la educator (ca agent sau model), în cadrul acestei metode mesajul este codificat într-o expresie lingvistică cu o puternică semnificație morală. De data aceasta nu educatorii sunt cei care impun cerințe, orientează sau verifică moralitatea copiilor, ci maximele, cugetările, proverbele sau aforismele.

Aceste profunde gânduri despre comportamentul nostru acasă sau în societate constituie axiome veritabile, care contribuie la formarea conștiinței copilului. Asemenea expresii condensează o bogată experiență umană în domeniul moralității, descoperă o gamă variată de fenomene, răsfrângându-se sub formă de îndemnuri asupra componentelor cognitive și afective ale conștiinței morale, sarcina educatorilor constând în selectarea și folosirea lor judicioasă și la momentul oportun.

Rugămintea. Cu ajutorul ei le solicităm copiilor îndeplinirea benevolă a unei sarcini, lăsându-le totodată libertatea de a decide momentul și modul ei de realizare. De fapt, această metodă este opusă unor cerințe categorice. Spre deosebire de ordin, rugămintea presupune acceptarea autonomă a cerinței, de aceea refuzul îndeplinirii nu poate fi pedepsit. Prin felul în care sunt formulate sarcinile și tonul folosit la exprimarea acestora, educatorii declanșează asemenea forțe interioare, care în mod inevitabil se vor răsfringe asupra conduitei [6].

Valoarea acestor metode constă în faptul că ele se sprijină într-o mare măsură pe afectivitatea copilului, încrederea și dragostea pe care el o manifestă față de adultul care face asemenea aprecieri.

În pofida faptului că unii savanți, ca de exemplu I. Nicola [4] consideră drept cele mai eficiente metode de educație *explicația, conversația morală, exemplul, exercițiul moral, povăța, dezbaterile morale*, concluzionăm că toate metodele de educație morală trebuie să fie considerate drept metode esențiale de stimulare sau/și frânare a activității și comportamentului copilului, deoarece de la ele începe practic aplicarea celorlalte metode.

Prin mecanismul lor complex de influențare asupra psihicului copilului se creează posibilități favorabile pentru aplicarea celorlalte metode de educație.

Bibliografie

1. Călin M. Teoria educației. Fundamentarea epistemică și metodologică a acțiunilor educative. București: Editura All, 1996.
2. Macovei E. Pedagogie. Teoria educației. Vol.I. București, 2001.
3. Montel J. M. Educație și formare. Iași: Polirom, 1997. p.127.
4. Nicola I. Tratat de pedagogie școlară. București, 1996.
5. Panico V. Teoria și metodologia educației. Suport de curs. Chișinău: UST, 2018.
6. Silistraru N. Note de curs la pedagogie. Chișinău, 2002. p. 242.